

Kitap Tanıtmalar:

Taner Korkut, *Girlanden-Ostotheken aus Kalkstein in Pamphylien und Kilikien. Untersuchungen zu Typologie, Ikonographie und Chronologie*, Deutsches Archäologisches Institut Sarkophag-Studien, Band 4, Ed.: G. Koch, K. Fittschen, W. Trillmich, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 2006, 107 sayfa metin, 38 adet çizim, 64 adet siyah-beyaz levha.

Taner Korkut tarafından hazırlanan "Pamphylia ve Kilikia'daki Kireçtaşı Girlandlı Ostotekler" isimli bu monografi, aslen yazarın Almanya/Marburg Philipps-Universität'te 1999 yılında tamamladığı doktora tezinin tekrar gözden geçirilmiş, kısaltılmış ve Sarkophag-Studien'in formatına göre yeniden düzenlenmiş halidir.⁶³

Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından yayımlanan ve Antik Dönem'deki lahitler üzerine yapılmış çalışmaları gerek sempozyum bildirileri gerekse monografiler olarak bir seri halinde sunan *Sarkophag-Studien*, ilk olarak 1998 yılında basılmış ve 2007 yılında basılan F. Işık'ın monografisiyle 5 cilde ulaşmıştır. Tanıtmaya çalışacağımız bu monografi söz konusu serinin 4. cildini oluşturmaktadır.⁶⁴

Editörler tarafından kaleme alınan Önsöz'de (*Vorwort*) Geç Hellenistik Dönem'den itibaren kullanılmaya başlanmış ve en yaygın kullanımı M.S. 2. yy.'da gerçekleşmiş "ostothotek" in (kemiklik, kül-kemik muhafazası) kısa bir tanımı, yayılım alanları, lahitler ile birlikte ele alınmasının önemine değinilmiş, ardından, metin içinde kullanılan Kaynakların kısaltması (*Abkürzungen*) gelmiştir. Giriş (*Einleitung*) bölümünde yine kısaca ostothekin tanımına yer verilmekte, çalışmanın merkezinin, coğrafik olarak Pamphylia ve batı Dağlık Kilikia ile sınırlandırılmış, kireçtaşından imal edilmiş girlandlı ostotheklerin oluşturduğu belirtilmiştir. Anadolu'daki en erken ostothek örnekleri ve formları kısaca bu bölümde tanıtılmıştır. Ardından, çatı formlu ve palmetli akroterle süslenmiş kapaklı ve girlandlı dikdörtgen teknelere sahip Pamphylia-Kilikia ostotheklerinin, az da olsa yuvarlak formlu olanlarına rastlandığı belirtildikten sonra, bu konuda yapılmış çalışmalara değinilmiştir. Söz konusu çalışmaların Pamphylia-Kilikia ostotheklerini kabaca ve az örnekle tanımladığından hareketle, söz konusu çalışmayla bu grubun ikonografik, kronolojik ve atölyelerine dair temel sorunların cevaplanmaya çalışıldığı vurgulanmıştır.

İkinci Bölüm Pamphylia-Kilikia Ostotheklerinin Yapısı ve Temel Formları (*Grundformen und Aufbau der pamphylich-kilikischen Girlanden-Ostotheken*) başlığını taşımakta ve iki alt kısma ayrılmaktadır. Yuvarlak formlu ostothekler (*Ostotheken in Rundformen*) isimli ilk alt kısımda yuvarlak sunakların etkisiyle ortaya çıkmış bu ostotheklerin Pamphylia ve Kilikia'daki örneklerinin hepsinde alt ve üst profiller olduğu ve bunların üç ayrı çeşidinin özellikleri anlatılmıştır. Ayrıca bu formun üst profilinde bulunan dübel

⁶³ Yazarın doktora tezi için bkz.: Korkut, T., *Die kaiserzeitlichen pamphylich-kilikischen Girlandenostotheken aus Kalkstein. Untersuchungen zu Typologie, Chronologie und Ikonographie*, Doktora Tezi, Archäologische Materialkompendien auf CD-ROM II. Scriptorium-Münster, 1999.

⁶⁴ Serinin diğer ciltleri için bkz.: *Akten des Symposiums »125 Jahre Sarkophag-Corpus«*, Marburg, 4.-7. Oktober 1995, Sarkophag-Studien, Band 1, Ed.: G. Koch, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 1998; *Akten des Symposiums »Frühchristliche Sarkophage«*, Marburg, 30.6.-4.7.1999, Sarkophag-Studien, Band 2, Ed.: G. Koch, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 2002; *Akten des Symposiums des Sarkophag-Corpus* 2001, Marburg, 2.-7. Juli 2001, Sarkophag-Studien, Band 3, Ed.: G. Koch, Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 2007; Işık, Fahri, *Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias*, Sarkophag-Studien, Band 5, Ed.: G. Koch et al., Mainz am Rhein, Verlag Philipp von Zabern, 2007.

deliklerinden yola çıkılarak, nasıl kapatıldıkları da irdelenmiştir. Dikdörtgen ostothekler (*Ostotheken in Rechteckform*) adlı ikinci alt başlıkta ise, bu formun Pamphylia-Kilikia ostotheklerinin ana formu olduğu ve kökenlerinin Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi İonia-Lydia ostotheklerine dayandığı söylenmiştir. Çeşitli ölçülerdeki ostotheklerin büyük çoğunluğunda bir üst silmenin varlığı ve bir kısmının lahit dekorasyonu ile yakın bağlantıya sahip olduğu da belirtilmiştir. Bunlarla beraber, bu ostotheklerde genel bir kural olarak iki uzun ve bir kısa kenarlarının girlandla, diğer kısa kenarının ise bir yalancı kapıyla bezendiği açıklanmıştır. Kapakların ise orta ve yanlarında palmet formu akroterler bulunduğu ve bu kapakların bir kural olarak yüksek ve dar olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca kapak alınlıklarının çeşitli kabartmalarla süslediği de söylenmiştir.

Dekoratif Süslemenin Formları ve Düzenlemesi (*Anordnung und Formen des dekorativen Schmucks*) isimli bölüm, kendi içinde beş alt kısma ayrılmış ve bu alt kısımlar da kendi içinde ayrılmıştır. Girlandların düzenlemesi (*Anordnung der Girlanden*) adlı alt kısımda, Pamphylia-Kilikia'dan bilinen tüm yuvarlak ostotheklerin üç girland kemeriyle bezendiği ve ayrıntılarından kısaca bahsedildikten sonra, dikdörtgen ostotheklerin girland düzenlemesi üç ayrı grupta sınıflanmıştır. Grup I, uzun taraflarda tek bir girland kemeri; Grup II ostothek teknesinin uzun kenarında iki girland kemeri, Grup III ise ön ve arka taraflarda değişik sayılarda girland kemeriyle sahip olmalarıyla tanımlanmış, her birinin kendi içindeki özellikleri belirtilmiştir. Girlandların bağlantı tarzları (*Befestigungarten der Girlanden*) adlı alt kısımda, bir ya da birkaç kordon üzerine sarılmış yaprak ya da meyvelerden oluşan girlandların, taşıyıcı elemanlar üzerindeki bağlantı tarzları sınıflandırılmıştır. Bunlar, sığır başı üzerinde bir girland; sığır başı üzerinde iki girland; palmet üzerinde bir girland ve palmet üzerinde iki girland şeklinde belirlenmiş olup, her biri kendi içinde çeşitli tiplere ayrılmıştır. Girlandlar ve girland taşıyıcıları (*Girlanden und Girlandenträger*) adlı alt başlık kendi içinde, sığır başı girlandlar; palmet taşıyıcı girlandlar, sığır başı ve palmet taşıyıcı girlandlar ile başka taşıyıcı girlandlar şeklinde dört alt kısma ayrılmış ve her biri kendi içinde farklı özellikleri göz önünde bulundurularak sınıflandırılmıştır. Lünetlerdeki betimler (*Darstellungen in den Lünetten*) adlı alt kısımda, girland ve taşıyıcıları ile birlikte, ostothekler için belirleyici bir öge olan lünetlerdeki kabartma tipleri anlatılmıştır. Girland kemerinin üst kısmındaki boşlukları tanımlayan lünetlerin bir kural olarak dikdörtgen ostotheklerin uzun taraflarında kabartma ile süslediği, yuvarlak ostotheklerde ise her girland kemerinin üstündeki lünetin kabartmayla bezendiği belirtilmiştir. Daha sonra bunların kendi içindeki kural sayılabilecek kombinasyonları belirlenip; kabartma olarak, portreler, palmetler, Medusa başları, atlı binici, Hermes büstleri, masklar ve apotropeik özellikli betimler olduğu, istisnalar da vurgulanarak anlatılmıştır. Kapaklar üzerindeki betimler (*Darstellungen auf den Deckeln*) isimli alt kısımda, semerdam çatılı ostothek kapaklarının bir kural olarak üst yüzeyinin kaba işlendiği mahya girişinin karakteristik bir özellik olduğu belirtildikten sonra, semerdam çatıların, derin işlenmiş üçgen alınlıklarındaki bezeme motiflerine değinilmiştir. Yalancı kapılar (*Die Scheintüren*) adlı alt kısımda, bu bezemenin de Pamphylia-Kilikia ostotheklerinin önemli bir özelliği olduğu vurgulanarak, kural olarak sağ, nadiren de sol kısa tarafta olduğu ve diğer istisnaları da belirtildikten sonra, İon tarzında kapılar, Dor tarzında kapılar, İon-Dor tarzında kapılar şeklinde sınıflandırılarak ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

İkonografik Araştırma (*Ikongraphische Untersuchungen*) adlı bölüm beş alt kısma ayrılmıştır. Bitkisel bezeme (*Der Pflanzliche Schmuck*) adlı ilk alt kısımda, Pamphylia-Kilikia ostotheklerinin genel olarak hayvan başlı girland taşıyıcılarına sahip yaprak girlandlarından oluşan dekorasyonunun yapraklarının, akanthus ya da lotus yapraklarından oluştuğu belirtilmiştir. Akathus ya da lotus yapraklı; defne yapraklı; meşe yapraklı ve sarmaşık yapraklı girland çeşitlerinin gelişimi, ostothekler ve bunun dışındaki kullanım alanları bu başlık altında sınıflandırılarak incelenmiştir. Figürlü girland taşıyıcılar (*Die figürlichen Girlandenträger*) adlı alt kısımda, Roma İmparatorluk Dönemi Pamphylia-Kilikia ostotheklerinin bezeme motiflerinin Hellenistik öncellerine dayandığı belirtildikten sonra, Boukephaloi, Eroslar, Nikeler ve diğer girland taşıyıcı figürlerin ostothekler üzerinde ne şekilde ve sıklıkla kullanıldığı, gelişimlerini de içeren oldukça öz bir anlatımla okuyucuya sunulmuştur. Ölen ve akrobalarının portreleri (*Die Bildnisse der Bestatteten und ihrer Angehörigen*) isimli alt kısımda, ölen kişilerin portrelerinin genellikle minyatür büst ola-

rak lünetleri süslediği belirtildikten sonra, nadir olarak da tüm figür olarak uzun tarafta, girland taşıyıcı işlevini yükledikleri söylenmiştir. Tipolojik olarak çeşitlilik içeren bu portreler, beş ayrı gruba ayrılarak, gelişim süreci çerçevesinde, karşılaştırmalara da yer verilerek ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Ölü kültü sembolizmasını içeren motifler ve mezar kültü konuları (*Sepulkral-symbolische Motive und Gegenstände des Grabkultes*) adlı alt kısımda, Pamphylia-Kilikia girlandlı osthotehleri üzerinde görülen ve ölü kültürüne göndermeler yapan, Hermes, Dionysos ve alayındaki figürler (Mainad, Satyros, Silenos, Eroses vb.), tiyatro maskları, Medusa başları, krater ve phiale gibi kült gereçleri gibi motifler, örnekler üzerinden işlenerek, hem ölü kültürüyle ilişkileri incelenmiş, hem eskatolojik anlamları irdelenmiş hem de figürlerin kökenlerine değinilmiştir. Tüm alt başlıkta bu figürlerin söz konusu osthotehler üzerinde, öte dünya algılaması çerçevesinde niçin yer aldığı da tartışılmıştır. Mimari bezeme motifleri isimli alt başlıkta, Pamphylia-Kilikia girlandlı osthotehlerinin form olarak zaten bir mezar evini andırdığı belirtilmiş, ardından bu osthotehlerde yer alan yalancı kapıların işlevi, anlamı ve kökenine dair araştırma sunulmuştur.

Hermeneutik/Anlambilimsel Araştırmalar (*Hermeneutische Untersuchungen*) adlı bölüm kendi içinde Mezarlık alanında girlandlar (*Girlanden im Sepulkralbereich*), Figürlü betimler (*Figürliche Darstellungen*) olarak iki bölüme ayrılmış ve bu bölümlerde osthotehler üzerinde görülen girland ve figürlü betimlerin özellikle ölü kültü bağlamında taşıdıkları anlamlar ve sembolizmaları irdelenmiştir.

Üretim ve Atölyeler (*Herstellung und Werkstätten*) isimli bölüm beş alt kısma ayrılmıştır. Üretim tekniği ve çalışma süreci (*Herstellungstechnik und Arbeitsprozess*) adlı alt kısımda mermer lahitlerin üretimiyle çok yakın paralellikler gösteren ve taş ocaklarından ya bitmiş ya da yarı işlenmiş halde ihraç edilen osthotehlerin üretim aşamaları, yeniden kurgulanmış, bunlar üç sahfa halinde sınıflandırılarak anlatılmıştır. Buluntu yerleri ve Üretim yerleri (*Fundorte und Produktionsstätte*) isimli alt başlıkta, Pamphylia-Kilikia bölgelerinde bu konuda ayrıntılı bir araştırma yapılmadığı, şimdiye kadar da yerel bir taş ocağı yakınlarında hiçbir işliğe rastlanmadığı belirtilmiştir. İhtimaller arasında osthotehlerin yarı işli ya da bitirilmiş olarak ihraç edilmiş olabileceği veya bu işte uzmanlaşmış gezici taşçı ustaları tarafından yapılmış olabileceği ya da kireçtaşı işlemede uzmanlaşmış yerel atölyeler tarafından üretilmiş olabileceği ileri sürülmüştür. Bu başlıkta ayrıca osthotehlerin dağılım alanları incelenmiş, bununla birlikte söz konusu osthoteh tipinin komşu bölgelerde bulunmaması, bunun bölgeler arası bir yayılım göstermediğine işaret ettiği belirtilmiştir. Buluntu yerleri bilinen osthotehlerin motif ve stilistik bakış açısıyla bir araya getirilmesi (*Zusammenstellung von Osthotehen mit bekanntem Fundort nach motivischen und stilistischen Gesichtspunkten*) adlı alt başlıkta Yuvarlak (*Osthotehen in Rundform*) ve Dikdörtgen (*Osthotehen in Rechteckform*) şeklinde sınıflandırılan osthotehlerin buluntu yeri belirli olanlar (Perge, Side, Hamaxia; Laertes, Selinous, Syedra'dan bulunan örnekler) motifleri ve stillerine göre gruplandırılmıştır. Buluntu yeri belirsiz osthotehlerin belirlenmiş üretim yerlerine yerleştirilmesi (*Zuweisung der Osthotehen mit unbekanntem Fundort zu den definierten Produktionsstätten*) adlı başlıkta, buluntu yeri belirsiz osthotehler motifleri ve stilistik karşılaştırmalar yardımıyla belli üretim yerleri ile eşleştirilmeye çalışılmıştır. Atölye bağlantıları (*Werkstattzusammenhänge*) isimli alt başlıkta ise, yine osthotehler üzerindeki motif ve stilistik özellikler baz alınarak, örneklerin benzerlikleri ve bundan yola çıkılarak atölyeler arasında var olabilecek ilişkiler saptanmaya çalışılmıştır.

Kronolojik Sınıflandırma (*Chronologische Einordnung*) bölümünde, Pamphylia-Kilikia osthotehlerinin tarihlendirilme sorunu ele alınmıştır. Tarihlendirme yapılırken osthotehlerin bezemelerinden biri olan portrelerin, özellikle saç tiplerinin çok önemli bir rol oynadığı, bitkisel bezemenin de bir başka önemli kriter oluşturduğu özellikle vurgulanmıştır. Bu bağlamda, osthotehler üzerindeki yazıtlar ve buluntu yerlerinin tarihleme de fazla bir rol oynamadığı da ayrıca belirtilmiştir. Bu bölüm, Geç Hellenistik Dönem'den M.S. 1. yüzyılın ortasına kadar (*Späthellenistische Zeit bis zur Mitte I. Jahrhunderts n. Chr.*); M.S. 1. yüzyılın ikinci yarısı (*Zweite Hälfte des I. Jahrhunderts n. Chr.*); Traianus-Hadrianus Dönemi (*Trajanisch-hadrianische Zeit ca. 100-140 n. Chr.*); Antoninuslar Dönemi (*Antoninische Zeit ca. 140-190 n. Chr.*); Severuslar ve Severuslar Sonrası Dönem (*Severische und nachseverische Zeit ca. 190-250 n. Chr.*) şeklinde 5 alt kısma ayrılmıştır. Her bir alt kısım da Saç tipi (*Frisuren als Datierungsgrundlage*) ve Bitkisel bezeme ve kabartma stili

(*Der vegetabile Schmuck und sein Reliefstil als Datierungsgrundlage*) olarak tarihleme kriterlerine göre ayrılmış, kataloglanmış örnekler bu sınıflandırmaya göre tarihlenmiştir.

Ostotheklerin Fonksiyonu ve Yerleşimi (*Funktion und Aufstellung der Ostotheken*) adlı bölümde, yazıtlar ve buluntularla kanıtlandığı üzere tüm ostotheklerde olduğu gibi Pamphylia-Kilikia ostotheklerinin de yanmış kemik ve kül kalıntılarını içerdiği, bunun daha önceden sanıldığı gibi çocuk lahdi olmadıkları belirtilmiştir. Bununla birlikte, Pamphylia ve Kilikia'daki ostotheklerin, bu bölgede gerek serbest gerek mezar yapıları içinde sıklıkla bulunan lahitlerden farklı olarak, çok azının in situ olarak bulunduğu ve bunların Side'de olduğu söylenmiştir⁶⁵. Ostotheklerin mezar yapıları içinde de bulunabileceği ve Batı Dağlık Kilikia kentlerindeki mezar yapıları içinde ostotheklerin yerleştirilmiş olabileceği ileri sürülmüştür. Ayrıca, ostotheklerin bezemelerinin işlenişindeki özenin de, bir niş içinde ya da her açıdan görülebilecek şekilde yerleştirilmiş olabileceğine dair ipucu verdiği, örnekleriyle anlatılmıştır.

Monografinin son bölümünü ise, yukarıda anlatılan başlıkların genel bir toparlaması ve ulaşılan tüm sonuçların yer aldığı Sonuçlar ve Özet (*Ergebnisse und Zusammenfassung*) oluşturmaktadır.

Araştırmanın materyalini oluşturan, çoğunluğu yurtiçi, az bir kısmı da yurtdışı müzelerinde korunan Pamphylia-Kilikia ostotheklerinden 251 parça Katalog kısmında tanımlanmıştır.

Ostothek ve lahitler Antik Çağ ölü gömme adetleri ve kültü ile ilgili çok önemli kanıtlar içerirler. Bunlar, dönemlerinin dini anlayışını, inançlarını, ölüm ile ilgili düşüncesini/algısını ve dolaylı olarak çok önemli bilgiler içeren sembolizmasını günümüze taşıyan materyal kültür kalıntılarıdır. Özellikle lahitlerde görülen betimlerin yüksek kalitesi ve özenli işçiliği, aynı zamanda ait oldukları dönemin estetik yansıması ve anlayışını da çok belirgin şekilde yansıtır. Taner Korkut'un bu monografisi de, Pamphylia-Kilikia'ya özgü olan ostotheklerin yukarıda bahsedilen özelliklerini özenli bir araştırma sonucu bilim dünyasına sunmuştur. Bu ostothek grubunun tip, bezeme ve figürler ile tarihleme bakımından ayrıntılı incelenmesi, söz konusu grubun arkeolojik materyal içindeki bilimsel değerini arttırmış, bundan sonra bölgede bulunacak girlandlı ostotheklerin birçok bakımdan daha doğru değerlendirilebilmesine yol vermiştir. Bu ostotheklerin üzerindeki betimlerin yerel özelliklerinin stilistik değerlendirilmesi, sadece ostothekler açısından değil, diğer malzemeler üzerindeki yerel heykeltıraş geleneğine analogi oluşturacak yayımlanmış örnekler kazandırmıştır. Monografi içinde de incelenen, Pamphylia ve Kilikia'da olması çok muhtemel yerel atölyeler sorununa dair, yayımlanan bir malzemeyle, daha sonraki çalışmalar için bir çıkış noktası ve karşılaştıma malzemesi sunulmuştur. Bunun yanı sıra monografi içerisinde yer alan, figürlerin sembolizmalarının çözümlenme ve anlam bilimsel (Hermeutik) açıdan incelenmesi, bölgenin ölü kültü sembolizmasına yeni açılımlar getirecek değerdedir.

AŞKIM ÖZDİZBAY

⁶⁵ Ancak bu durum son yıllarda Perge'nin Batı Nekropolisi'nde yapılan kazılarla değişmiştir. Bu nekropoliste 2006 ve 2007 kazı sezonlarında toplam dört adet, serbest yerleştirilmiş, dikdörtgen formlu, bezemesiz kireçtaşı ostothek *in situ* ve hiç açılmamış şekilde bulunmuştur. Bkz.: Haluk Abbasoğlu, "Perge 2006", *ANMED* 5, 2007, s. 54-58.